

2. Erik Modin: Finnarna komma (referat)

Till Ångermanland invandrade många finnar under senare delen av 1500-talet. Här skall först lämnas en kort översikt över denna invandring och även nämnas något om orsakerna.

Allmogen i Finland hade det synnerligen besvärligt under denna tid. Det var ofta krig mot Ryssland, och ryssarna härjade och brände i Finland. Svenska trupper var ofta inkvarterade i Finland och blev till ett verkligt plågoris för det fattiga folket. Ofta var det missväxtår, och då hände det, att soldaterna tog med våld vad de behövde. År 1596 till 1597 utbröt ett kort men blodigt bondeuppror. Man brukar kalla det "Klubbekriget" på grund av böndernas primitiva vapen. Upproret kvävdes på ett mycket grymt sätt av marsken Klas Fleming och hans ryttarskarnor.

Många finnar flydde av ovan nämnda skäl över till Sverige. I de stora ännu obebodda skogarna i bl a Ångermanland hoppades de kunna skaffa sig nya hem. Härtill kom att hertig Karl och närmast efterföljande regenter rentav inbjudit finnarna att bosätta sig i Sverige. En samtida författare säger om de ångermanländska finnarna: "Finnar äro nog besittandes i Ångermanland som efter Hertig Karls befallning ther nidh satte sig när the rymde undan Flemingens mord".

Det var framför allt i de folktomma skogarna i Värmland, Dalarna och Norrland, som finnarna slog sig ner. Det var nämligen genom svedjebruk, jakt och fiske, som finnarna hoppades kunna försörja sig. När de skaffat sig fast bostad, fick de vissa års skattefrihet - vanligen 6 år. Det var utsikter som lockade. Ännu på Karl XII:s tid flyttade finnar över till Sverige. Denna tid brukar här i Sverige kallas för "den stora ofreden". Finnarna kalla den "ison vihan aika" vilket lär betyda "det stora hatets tid".

Kanske kom det finnar till Sverige något tidigare än ovan sagts. I de s k Gyntherska papperen, som förvaras på hembygdsbiblioteket i Härnösand, finns en anteckning som tyder därpå. Där står: "Under konung Sigismunds regering började bönder från Savolax draga ned till Ångermanland och der bosätta sig i fjelltrakterna, uthugga skogen, fälla högdjur och skjuta foglar, men sådant förbjöds strängeligen, och fogden anbefalldes att, derest de ej godvilligt begäfvog sig bort, med dem bruka det sätt som dertill tienar".

Många finnar bosatte sig längs Ångermanälven och dess biflod Faxälven. Finska nybyggen upptogs både i norra och södra Ådalen men också i norra Jämtland och södra lappmarken. Mest intressant är bosättningen i socknarna Ramsele och Fjällsjö. Det var nämligen från dessa två socknar, som många finnar flyttade över till Alanäs. Till Fjällsjö hörde på den tiden både Bodum och Täsjö.

(Som exempel kan nämnas att Lars Zakrisson, som 1689 bosatte sig på Lillholmen, var från Lungsjön i Ramsele. Isak Pedersson, den förste åbon i Havsnäs, var från Rörström, och Erik Jonsson flyttade från Hoting till Ringvattnet).

Finnarna bosatte sig nästan alltid långt inne i vildmarken så långt borta från bygden som möjligt. De ville ha fria händer att fiska, jaga och svedja. Det var blott i enstaka fall som de bosatte sig i en ödeby eller övertog ett ödehemman.

I allmänhet skaffade sig finnarna inte nedsättningsbrev, förrän de bott en tid på platsen. Under tiden måste de försöka undvika all kontakt med de gamla byarnas (bolbyarnas) befolkning. Men detta lyckades inte alltid. Bolbyarna bedrev ju ofta jakt och fiske och ibland även slätter på marker, som de arrenderat (böxlat) långt borta från den egna byn. I många fall var det nog genom det bråk som då uppstod som finnarna tvingades att skaffa sig nedsättningsbrev på sina nybyggen.

En del finnar skaffade sig inte egna torp. De höll till i skogarna, där de jagade och fiskade och tog tillfälliga arbeten hos redan bofasta finnar. Erik Jonsson,

förste åbon i Ringvattnet, var inneboende hos finnen Måns Olofsson i Hoting. Detta var förbjudet, och Måns fick böta 40 mark. Sådana finnar kallades "lösfinnar" eller "drevfinnar", och många av dem var illa tålda även av sina landsmän för sin vilda framfart i skog och mark. Samma namn hade man också på de finnar, som bosatte sig på en plats men efter en tid lämnade den för att slå sig ner i en annan ort. Ett exempel härpå är Anders Olofsson i Alanäset, som enligt strömsborna bott på inte mindre än sex torpställen, innan han blev bofast i Alanäset (se s 16).

Det är blott i undantagsfall som man vet varifrån i Finland de finnar kom, som bosatte sig här på 1500- och 1600-talen. I ett fall säges hemorten vara S:t Michels socken, i ett annat Rautalampi. Den förste finne, som bosatte sig i Täsjö, hette enligt traditionen Hokkinen och kom till Täsjö från Raumo i Österbotten. Folket där påstås ha varit "de mest vandringslystne i landet". Enligt Erik Modin torde de finnar, som bosatte sig i ådalen, komma dit från Savolax - åtminstone de flesta. Detta stämmer för övrigt med utseendet hos deras efterkommande: mörkt, strävt hår, bruna ögon, grovlemdad och satt kroppsbyggnad.

Lars Zakrisson på Lillholmen kom ju till Havsnäs från Ramsele, där hans far år 1642 köpt sig en gård i Lungsjön. Fadern hette Zakris Larsson och hade förut bott i Kölsjön i Hassela. Den bofasta befolkningen i Ramsele, både finnar och svenskar, hade mycket obehag "av de lösfinnar som alldeles obehindrat flyttade från den ena orten till den andra och förödde skogarna". De klagade hos myndigheterna, och i landsarkivet i Härnösand finns ett kungligt brev ställt till landshövding Stellan Mörner, där deras klagomål behandlas. Brevet lyder (med något förenklad stavning): "Christina med Guds nåde Sweriges, Göthes och Wändes uthkorade Drottning och Arffurstinna, Storfurstinna till Finland, Hertiginna uthaf Estland och Karelen, Fröken öffuer Ingermannelandt.

Wår ynnest och nådige benägenhet med Gudh Allsmechtigh tilförende. Wij haffue, Her Landshöffdinge, Stellan Mörner, aff vore undersåthares, menige Almoges aff Ramsels gäld i Ångermanland underdånige klagomåhl förnummit, hvad skada och förtreet Finnarne them i skattskyldige skogar vthan återvända tilfoga. Så emädan slik öfwerådugheet ingalunda står till att lijda: Thy ähr wår nådige willia och befallningh att I practicera gönom hvadh medell sådant boffuerij kan instelt bliffua för... först tillfälle att kalla them på någon orth tillsamman; Tå I kunnen them wisse torpestellen eller hemman förordna, theraf dhee skole wara förtänckte dess affgående uthlagor Oss och Cronan tillbörligen erläggia. Men hwar dee sådan stemningh försittia, Då ähr wår nådige willia och befallning at I med flijt slå effter dem, fördriffuandes dem vthur Edert Landshöffdingedöme tillbakar åth Finland till att uptaga och besitia dee Ödeshemman ther kunna finnas.

Eder Gudh Alsmechtigh nådeligen befallandes. Aff Stockholm den 2 Martij Anno 1636.

Högst Hennes Kongl Maj:tz sampt Rijkets respective Förmyndare och Regeringh.

Gabriel Oxenstierna

Jacobus de la Gardie

Sveriges drottz

Sveriges marsk

Pär Banér

Gabriel Oxenstierna

i Rijks-Canzlerens stelle

Friherre till Märrby och Lindhålmén

S R Skattmästare."

Men finnarna stannade kvar. Nästa år kom en ny regeringskrivelse, men resultatet blev detsamma. Ramsele socken sträckte sig på den tiden ända upp mot fjällen, och lösfinnarna var svåra att få tag på. Tio år senare kom en tredje skrivelse, daterad den 24 mars, och en fjärde skrivelse, daterad den 30

oktober 1650, är hotfullast av dem alla. Om några finnar nu lät skrämna sig och lämnade Ramsele är inte bekant. Många hade också under de gångna åren blivit bofasta, och Modin namnger flera byar, som enligt traditionen grundlagts av finnar, och av vilka de flesta ligger i de nuvarande socknarna Tåsjö, Bodum och Fjällsjö. Många alanäsbor härstammar som bekant från dessa trakter, och det vore intressant att redan nu studera ur den synpunkten aktuella byar. Men det får bli en annan gång. Här skall ändå omtalas, att invånarna i vissa av dessa byar var ganska stridslystna, och att de ofta kom i delo med rättvisan. Den släktforskande alanäsbon blir kanske en aning fundersam. Men tack vare deras tvister och processlystnad finns många intressanta uppgifter om förfäderna att hämta i domstolsprotokollen. Som exempel kan nämnas att vid ett ting i "Resell och Ramsels gäld" den 16 juni 1638 var en finne från Rudsjön anklagad, därför att han "hafver bitit ett stycke utur armen på Peder Larsson i Rörström hemma uti hans egen gård". Peder Larsson i Rörström var fader till Isak Pedersson, Havsnäs förste åbo.

I nuvarande Dorotea socken upptogs 1712 torpet Svanavattnet av en finne med släktnamnet Kervelainen. Finnens fullständiga namn var Jon Ersson Kervelainen, och han var med största sannolikhet son till Erik Jonsson i Ringvattnet.

Längs Faxälven kom många finnar in i Jämtland, och i norra delen av landskapet på den stora landtungan mellan Ströms vattudal och Flåsjön anlades flera nybyggen, bland andra Havsnäset, Alanäset och Ringvattnet. Nedsättningsbrevet för de finnar, som bosatte sig i dessa byar, är utfärdat på Frösön den 7 februari 1666 av guvernören Carl Sparre. Erich Jonsson (Kervelainen) fick då tillstånd att slå sig ner i Ringvattnet, Anders Olofsson å Flåsjönäset och Isach Pedersson i Havsnäset. (Observera att Alanäset denna tid kallades Flåsjönäset, liksom Havsnäs kort och gott skrevs Flåsjön. Så skedde ännu i början av 1700-talet)

Åbon på Flåsjönäset, Anders Olofsson, hade flera söner, av vilka Michel Andersson övertog nybygget efter fadern. Han hade någon befattning för kronans räkning och hade titeln "Chronoskytt och skogvaktare". Denna syssla synes han ha skött "utan att se genom fingrarna med sina jaktälskande landsmän".

En finne, Finn-Per, är bosatt i Havsnäs under de första årtiondena av 1700-talet, skriver Modin. Men Finn-Per var inte finne. Hans rätta namn var Per Persson, och han var från Jonsgård. En åbo där, Per Eriksson, hade före 1666 böxlat Flåsjöskogen, och förmodligen var han Per Perssons fader.

Vidare påstår Modin, att en åbo i Alanäset vid namn Henrik Mickelsson och känd som en duktig smed, var son till nyss omskrivne Michel Andersson. Men enligt Ströms äldsta kyrkobok var Henrik Mickelsson född i Gamla Karleby i Finland.

Fel är det också när Modin skriver, att "Sälgåsens förste bebyggare var Jakob Nilsson från Fjällsjö". Siljeåsens förste åbo hette Olof Pålsson, och han var sonson till den förste åbon i Alanäset, Anders Olofsson. Fadern hette Pål Andersson.

Ovanstående påpekanden har gjorts för att visa att även tränade forskare kan begå misstag.

Ovannämnde Jakob Nilsson var från Rudsjön i Fjällsjö. Enligt Modin köpte han sig ett "präktigt" hemman i Gärde. Han gifte sig år 1706 med en dotter till Per Persson i Havsnäs. Flickan hette Sara. Familjen flyttade på 1730-talet till Siljeåsen. I det s k Sälgåsskalet, en dalgång mellan två berg, skall siljeåsborna fordom ha fångat mycket älg i älgårdar.

Starka skäl talar för att Alanäs socken betraktas som ett finskt nybyggerland, skriver Modin. Nybyggarna här hade det gott. Och han slutar med att citera några rader av Burman, som i sina "Dagböcker 1798" skriver: "Nybyggarna vid Flåsjön hava bättre utseende än gamla bondgårdar fram på bygden. Nybyggare i

allmänhet må ock bättre än bönder. Orsaken är klar: obetydliga skatter, mera boskap, dess och alla viktualiers stigande pris, spannmålens låga värde däremot, goda fisken, fogel- och djurfängen, den tid de gåfvos".

3. Janrik Bromé: Finsk bosättning i Jämtland

Någon finsk bosättning i Jämtland eller Härjedalen synes icke ha förekommit så länge provinserna lydde under det dansk-norska väldet. Men redan före 1645 hade dock befolkningen i de norra, östra och södra gränsocknarna haft kännning av de på andra sidan riksgränsen, i Ångermanland, Medelpad, Hälsingland och Dalarna, bosatta finnarna, vilka ibland utsträckte sina fångstfärder även in över gränsen till jämtländska och härjedalska jaktmarker och fiskevatten. Någon gång synes det också ha inträffat, att dessa kringstrykande finnar olovligen tillgodogjort sig höskörden på en och annan slätterlägenhet, som låg väster om dåvarande riksgränsen. Vid hösttinget i Ragunda i september 1625, frågade fogden hällesjöborna, om de svenska finnarna gjort dem något förfång på deras skog eller ängsslätter, vartill de svarade, att så ej var fallet; däremot hade finnar tidigare gjort sig skyldiga till intrång och övergrepp på hällesjöbornas marker (s 4).

Efter landskapets införlivande med Sverige torde finnarna i rätt stort antal ha börjat tränga västerut under sina jakter, och även en viss bosättning kan förmärkas redan i början av 1650-talet. Denna inflyttning sågs ej med blida ögon vare sig av allmänheten eller de lokala myndigheterna. Ty många av dessa finnar var, ansågs det, sådana, som på grund av "bovestycken" i hemlandet måst rymma. Nu slog de sig ned på böndernas skatteskogar och på allmänningar, där de gjorde stor skada med sina svedjeland och bedrevo en intensiv jakt på älg, bäver och fågel, vilket var till förfång för den ursprungliga befolkningen. Landshövding Erik Sparre skrev om detta 1651 och hemställde, att dessa "skadefoglar" måtte avskaffas.

Vid midsommartiden 1654 blev tre finnar, Isak Danielsson från Viksjö, Nils Mattsson från Östergraninge och Jon Mikaelsson från Laxsjö, Ljustorp, mördade i